

OXFORDI JEGYZETEK

■ 1. Október huszonharmadika. Londoni lakásunkat bővítik, az építkezés hónapokig tart. Hol itt, hol ott lakunk egy-egy hétre, most éppen sógoroméknál Oxfordban. Mivel süt a nap, és bárányfelhősen kék az ég, úgy döntünk, kimegyünk busszal Woodstockba. Ez nem tévesztendő össze a legendás (amerikai) popkoncertes Woodstockkal, ez angliai kisváros a híres Blenheim Palace közelében. A városka békés, csöndes, tele kis galériákkal, bájos üzletekkel, a helyi Mária Magdolna-templom egyik kápolnarésze nagyon régi, köroszlopait 14. századi emberfejek díszítik.

Ülünk a szálloda belső udvarában, élvezzük az őszi napsütést. Feleségemnek mesélek arról az ötvenhét évvel ezelőtti napról, amikor ugyanígy sütött a nap, és kék volt az ég, és egyetemisták tízezrei hallgatták Sinkovits Imrét a Petőfi-szobornál. Arról, hogy miért felejt-hetetlen élményünk ez a tüntetés, amit a pesti utca ujjongva és reménykedve fogadott, s aminek szépségét nem feledtetik a későbbi fejlemények, a kétszeres szovjet beavatkozás. Igen, így kezdődött a demokratikus magyar forradalom 1956-ban.

2. Benjamin Britten születésének századik évfordulója van ebben az évben, és angol sógorom, az építész Simon énekel egy templomi kórusban, ezért meghívott a helyi (Szent Mihály-) templom Britten-koncertjére. Ez Oxford Summertown nevű negyedében van, történetesen éppen a Portland Road sarkán, nem messze a háztól, ahol ötven éve laktam. A tágas templom tele helyi közönséggel, a műsoron többek közt Britten Szent Miklós-kantátája, amit egy felnőt és két gyerekkórus énekel.

Közel a Mikulás-naphoz először hallok ezt a művet, és nagyon élvezem. Egyik fény-pontja a „bepácolt gyerekek” (*pickled boys*) című tétel, ami arról szól, hogy egy fogadóban három gyereket ölnék meg és szolgálnak fel húsételként a vendégeknek. Miklós püspök szíve majd megszakad a borzalomtól, ezért inkább csodát tesz: feltámasztja a feldarabolt kigyerekeket, akik ezután halleluját énekelnek. A csoda nehezen hihető, lehet, hogy épp ezért csoda (bár vannak hasonló viszonylag „megmagyarázható” csodák is), de a zenei koncepció kiváló: ez Benjamin Britten fantáziáját dicséri.

3. Régi kollégiumom, a St. Antony's egyre bővül és szépül – most avattak egy új, teljesen korszerű épületet a hajdani főépület mellett. Felkértek, hogy írjam meg a kollégium *newsletter*ének, milyen körülmények között érkeztem Oxfordba pár héttel a forradalom leverése után, 1956 novemberében. Megírtam, de azt hiszem, kifelejtettem belőle, hogy az „oxfordi tanárok különítményében”, amelyik nem sokkal november negyedike után már Bécsbe érkezett, hogy magyar diákokat válogasson ki továbbtanulásra, a kiváló ruszista Max Haywardon kívül jelen volt Sir William („Bill”) Deakin, a hajdani titóista legendárium jeles alakja is. Deakin a második világháború alatt a brit hír-szerzés kapitánya volt, és mivel beszélt néhány nyelven, és Winston Churchill teljes bizalmát élvezte, őt dobták le éjtőrnővel a Randolph Churchill misszió után Titóékhoz összekötőnek. Ő lett a nemzetközi politika oxfordi központjának számító St Antony's első Wardenje és főleg neki köszönhette a kollégium az 1957–63 közötti időszak legérdekesebb külföldi vendégeit és látogatóit. De bekerült a kor jugoszláv történelemkönyveibe is, legalább anekdoták formájában. Például így: Szutjeszkánál a németek körülvárták Tito partizánjait. Deakin: Ebből a gyűrűből már nem fogunk tudni kicsúszni! Tito: De majd meglátja, sikerül kitörnünk! Persze Titónak lett igaza.

A kollégium jelenlegi igazgatóját Margaret MacMillannek hívják, és kanadai születésű történész. Olvasom az újságban, hogy most jelent meg egy vaskos, hétszáz oldalnál hosszabb (!) könyve, *The War that Ended Peace*, az első világháborúról. Nagyon közel a 100 éves évforduló, és számos más kiadvánnyal együtt ezt a könyvet is erre az alkalomra időzítették. MacMillan asszony két legfontosabb tézise a következő: a háborút bizonyos értelemben a német birodalom provokálta ki, amikor rohamosan fejlesztette mélytengeri flottáját, hogy az felvehesse a versenyt a brit hajóhaddal. Nyilvánvalóan a világ imperialista (gyarmati) újrafelosztása foroghatott Vilmos császár fejében, amikor a múlt század első éveiben iszonyatos költséggel kiépítette ezt a flottát.

Vajon valóban Ferenc Ferdinánd meggyilkolása volt az ok, ami *kiváltotta* a háborút? MacMillan asszony szerint ez túlegyszerűsítés: annyi gyűnyag gyülemlt már fel koráb-ban a nagyhatalmak között, hogy csak egy szikra kellett a kölcsönös hadüzenetekhez.

Mondhatnánk, ez a merénylet csak ürügy volt a háborúra: ha a cári Oroszország nem támogatja azonnal a Monarchia memoranduma után Szerbiát, a németek nem tudják rábeszélni az Osztrák–Magyar Birodalmat a hadüzenetre. Ami a trónörökös meggyilkolását illeti, Joseph Roth *Radetzky-mars* című regényéből kiderül, hogy az akkori magyar tisztikar jó része örült ennek, azt gondolván, egy kevésbé magyarellenes herceg öröklő majd a trónt az öreg Ferenc Józseftől – mert, mint ismeretes, Ferenc Ferdinánd nem szerette a magyarokat. Amikor aztán Tisza István gróf (jobb meggyőződése ellenére!) belevitte Magyarországot a háborúba, kiderült, hogy mégsem jártunk olyan jól.

4. Oxfordban évtizedek óta sikeresen működik egy magyar klub, a Hungarian Society. Ebben a trimeszterben is rendeztek több találkozót, s ezek közül, meglehet, Kepes András fellépése volt a legsikeresebb. Kepes regényét talányos címmel fordították angolra – az Inflatable Buddha egyáltalán nem adja vissza az eredeti cím (*Tövispusztá*) hangulatát.

Az oxfordi Kepes-estre nem tudtunk elmenni, viszont mivel nem volt sem hivatalos, sem félhivatalos megemlékezés az '56-os magyar forradalomról, megkérdeztem az Oxfordban tanuló magyar diákokat, akarják-e, hogy beszéljek a témáról, hogy együtt ünnepeljünk.

Bár esett az eső, nyolcan így is eljöttek, és november hatodikán a St. John's College-ban elmondhattam a forradalommal kapcsolatos élményeimet. Nem az októberi napok eseménytörténetére koncentráltam, hanem inkább arra, próbálják megérteni, miből lett a forradalom. Ehhez vissza kellett pörgetnem az időt Sztálin haláláig (1953 márciusa), és hosszan beszéltem az azt követő erjedéstről-olvadásról a szovjet birodalmon belül. Azt is hangsúlyoztam, nem mond igazat az a mai magyar politikus, aki kijelenti: „Azért robbant ki a forradalom, mert már nem volt mire várni.” Pont a fordítottja igaz: a demokratizálódás ugyan megindult, de túl lassan, döcögősen ment, és a lengyelországi szovjet katonai beavatkozás lehetősége alkalmat adott nekünk egy lengyelbarát „magyar út” melletti tüntetésre, ami akkoriban egyértelműen a reformista Nagy Imrét jelentette. Az egész ország gyors reformokra várt. A forradalmak nem akkor szoktak kitörni, amikor a legrosszabb az elnyomás vagy a diktatúra, hanem amikor kicsit enyhül a nyomása.

5. Ha Oxford, akkor az Ashmolean. Ezt a múzeumot abban az évben alapították Oxfordban, amikor Szobieszki megverte a törököt Bécs alatt, 1683-ban. Jó néhány évvel régebb tehát a cambridge-i Fitzwilliam Museumnál, s bár utóbbit is a legjobb angliai képtárak között tartják számon, úgy gondolom, gazdagságban nem vetekedhet az Ashmoleannel. Utóbbinak óriási archeológiai gyűjteménye is van, de ami bennünket most Oxfordban megragadott és csodálatba ejtett, az az Ashmolean óriási rajzgyűjteménye.

Ezt főleg egy 19. századi mecénás, bizonyos Sir Thomas Lawrence gazdagította legbőkezűbben olasz mesterek műveivel. Neki köszönhetően itt van a világ legnagyobb Raphael-rajzgyűjteménye. Van az Ashmoleanben rengeteg Michelangelo meg Rembrandt is, de talán senki sem tudott úgy rajzolni, mint Raphael. És bár ezek a rajzok ma már a világhálónak köszönhetően egy kattintással elérhetőek, az élmény nem ugyanaz, mint ha ellátogatnánk (ahogy mi is tettük) az Ashmolean Print Roomjába, ahol testközelből láthattuk ezeket. Feleségem, be kell vallanom, úgy meghatódott, hogy könny szökött a szemébe, amikor a rajztár munkatársa egy kis állványon elénk tette a csodálatos Michelangelókat és Raphaeléket.

És valami, amire sohasem gondoltam korábban: Raphael egyik rajzán *meztelen* még a Madonna! Mármost a befejezett képeken Mária sohasem meztelen, esetleg szoptat, esetleg látni a meztelen vállát is, de ahhoz, hogy a művész fel tudja öltöztetni a női alakot, akiről a Madonnát mintázta, először meg kellett rajzolnia annak ülő aktját. Ezeken a rajzokon keresztül tehát be tudtunk pillantani egy nagy olasz művész műhelytitkaiba. És azt az igazságot is bizonyítva láttuk, ami persze közhely: az „örök” fogalmát leginkább egy nagy művész képes megközelíteni, azzal, hogy megörökít egy női testet, arcot vagy mozdulatot. „A népet / túléli a szobor”, írta Théophile Gautier. Meg a kép, a rajz, a zenedarab, s reméljük, a vers is.

Gömöri György